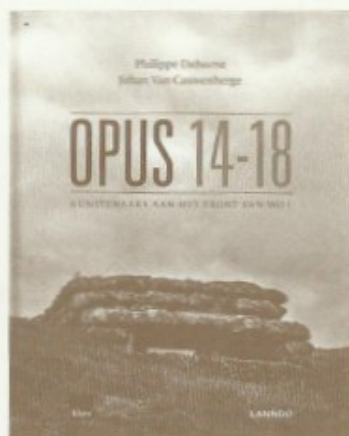

Philippe Debeerst en Johan Van Cauwenberghe. *Opus 14-18. Kunstenaars aan het front van WO I*. Tielt, 2013, Lannoo, 240 p.

De Eerste Wereldoorlog was, zoals bekend, literair en artistiek een erg vruchtbare periode: talrijke schrijvers en kunstenaars vochten immers mee aan beide zijden van het westelijke front. In *Opus 14-18* willen samenstellers Philippe Debeerst en Johan Van Cauwenberghe deze schrijvers en kunstenaars opnieuw in herinnering brengen en de plaats geven die ze verdienen. Overigens komen die kunstenaars enkel aan bod als ze over de oorlog hebben geschreven. Het Belgische leger bijvoorbeeld telde zeker getalenteerde kunstenaars in haar rangen. Een voorbeeld was Karel Lauwers, die aan het front prachtige werken heeft gemaakt.² Hij en zijn collega's ontbreken echter.³ Het waren ook niet alleen degenen die op de slagvelden vochten, werkten of sneuvelden die erover schreven: ook op het thuisfront werd de oorlog duchtig en vaak heel emotioneel becommentarieerd.

In dit boek laat Klara-journalist Johan Van Cauwenberghe de twee kampen aan het woord die tegenover elkaar stonden. Het levert een erg caleidoscopisch beeld op, mede door de erg eigenzinnige keuze. Hij koos voor pakkende geschreven getuigenissen, vaak verbonden met memorabele plaatsen die een plaats kregen in het collectieve geheugen. Fotograaf Philippe Debeerst bracht die plaatsen langs de smalle en 750 km lange frontstrook tussen Nieuwpoort en de Zwitserse grens waar dit alles zich afspeelde zwart/wit in beeld. Met scherpe blik observeerde hij de IJzervlakte, de Somme, de Marne en de Elzas. Zo willen de auteurs aan de hand van zo'n 200 foto's en de geselecteerde teksten een brug slaan tussen het heden en 100 jaar geleden.

(1) *Vergeten linies. Antwerpse bunkers en loopgraven door de lens van Leutnant Zimmermann (1918)*. Antwerpen, 2013, 2 delen, 275 en 211 p.

(2) *Een catalogus van een overzichtstentoonstelling van zijn werk: Piet Chielens. Karel Lauwers: kunstenaar & soldaat: Antwerpen 1892-Lendeledede 1918*. Koksijde, 2000.

(3) Zie hierover: Joost De Geest (red.). *Het front in kleur 1914-1918: schilders aan het Belgische front*. Brussel, 1999.

De inhoud en toon van de opgenomen stukken is inderdaad erg divers. Het ging om dichters die hun romantische toon verloren zodra ze tot de knieën in het slijk zakten, componisten die op het slagveld toch de inspiratie vonden voor een muziekstuk, schrijvers die de absurditeit van de oorlog aanklaagden. Het wordt allemaal gepresenteerd in drie chronologische hoofdstukken, die telkens ook een kort overzicht geven van de gebeurtenissen. '1914: Het begin in België' handelt over de Duitse inval tot aan het onderlopen van de IJzervlakte. Meteen doen bekende namen hun intrede. Telkens volgt een beschrijving wat de betrokkene meemaakte en een uittreksel uit zijn werk.

We doen er enkel een greep uit. Schilder Rik Wouters vocht mee tijdens de belegering van de forten van Luik en hield per brief zijn familie op de hoogte van zijn lotgevallen. Ernest Claes werd krijgsgevangen genomen bij Namen en publiceerde in 1919 de oorlogsnovelle *Uit den Oorlog, Namen 1914*. Later schreef hij ook nog *Bei uns in Deutschland* en het aangrijpende *De Moeder en de drie soldaten*. Paul Van Ostaïen beschreef in het gedicht *Bedreigde Stad* de beschieting van Antwerpen. Ook Stijn Streuvels schreef trouwens over de eerste oorlogsmaanden. Käthe Kollwitz schreef over de dood van haar zoon Peter en liet natuurlijk de bekende beelden op het Duitse kerkhof in Vladslo na. Schrijver en tekenaar Adolf Hitler getuigde over zijn bloedige vuurdoop aan het front in Vlaanderen in *Mein Kampf*. Aan schrijvers in het Belgische leger tijdens de vier jaar aan de loopgraven van de IJzer is geen apart kapittel gewijd. Zo komt Jozef Simons met zijn roman *Eer Vlaanderen vergaat* enkel zijdelings ter sprake.

Käthe Kollwitz, *Ouderpaar in Vladslo*

Hoofdstuk 2 '1914-1918: het front in Frankrijk' beslaat bijna twee derde van het boek. Logisch, want daar is de felste strijd geleverd en zijn de meeste manschappen ingezet. Ook hier passeren tal van bekende namen de revue. Nobelprijswinnaar Rudyard Kiplings zoon John viel al na een paar weken bij Loos. Bij het begin van de oorlog schreef de vader patriotische en militaristische teksten, maar Kiplings toon veranderde totaal na de dood van zijn geliefde zoon. Hij probeerde in zijn geschriften niet alleen – en tevergeefs – het verlies te verwerken, maar hij bleef steeds een zelfbewuste kritische schrijver. De belangrijkste 'war poet' was echter Wilfried Owen: in zijn gedichten weerklonk innerlijke opstandigheid tegen de hypocrisie en onbekwaamheid van de politieke en militaire leiders. Hij sneuvelde op 4 november 1918.

Ook vele Franse intellectuelen zoals Claude Debussy, Maurice Ravel, Charles Péguy en Ernst Psichari zouden meestrijden en vaak het leven laten. J.R. Tolkien overleefde vanaf 1916 verschillende veldslagen. Zijn belevenissen aan het front waren een belangrijke inspiratiebron

voor zijn trilogie *Lord of the Rings*. Aan Duitse kant is wellicht de bekendste naam die van Ernst Jünger, auteur van essays en romans en een overtuigde militarist. Hij kreeg de hoge onderscheiding 'Pour le Mérite' en bundelde zijn frontervaringen in 1920 in het fameuze *In Stahlgewittern. Aus dem Tagebuch eines Stosstruppführers*. De Amerikaanse tekenfilm maker Walt Disney nam dienst in de zomer van 1918, maar kwam niet meer in actie. Hij getuigde over zijn verblijf in Europa in zijn brieven naar huis. Harry S. Truman, vanaf 1945 president van de Verenigde Staten, vocht wel mee in Frankrijk en schreef daarover eveneens brieven. Hij komt echter niet ter sprake.

'1918: het einde' is een kort afsluitend hoofdstuk over de wapenstilstand en wat er daarna volgde. Europa was na vier jaar oorlog niet meer te herkennen. 'Alles is veranderd, een verschrikkelijke schoonheid is geboren', schreef de Ierse dichter W.B. Yeats. Jules Leroy, een eenvoudige soldaat uit Voormezele, beschreef hoe hij 11 november 1918 meemaakte. 'Als de eerste vreugderoes voorbij was, kwam het verdriet. Wij dachten aan alle makkers die sneuvelden en aan de jongens die zelfs de laatste dag nog en de laatste minuut sneuvelden.' (p. 225). Een bibliografie, register van plaats- en persoonsnamen en een kaart van de frontstreek ronden het geheel af.

We vinden *Opus 14-18* een erg mooie, ontroerende, originele en knap uitgegeven bijdrage in de zee van boeken over de Grote Oorlog. We maakten hernieuwd kennis met vele schrijvers en kunstenaars en kwamen veel te weten over hun inzet aan het front en hun getuigenissen daarover. Daarom is dit boek zeker een aanwinst, die aanzet tot verdere verdieping in het onderwerp.

Sam Van Clemen

